

Ocherki tekushchey politiki [Situational analysis. The methodology of the. Sketches of the current policy], Вып. 1, Moscow.

14. *Slovnnyk heopolitychnykh terminiv ta poniat* (2008) [Glossary of terms and concepts of geopolitical], Kyiv, FOLIANT, 208 p.

15. Tikhonravov, Yu.V. (2000) *Geopolitika: Uchebnoe posobie [Geopolitics]*, Moscow, YNFRA-M, 269 p.

16. Shabrov, O. F. (1996) 'Sistemnyy podkhod i komp'yuternoe modelirovanie v politologicheskoy issledovaniy' [System approach and computer modeling to study political science] In *Obshchestvennyye nauki i sovremennost' [Social studies and the modernity]*, Vol. 2.

17. Dorpalen, Andreas (1942) *The World General Haushofer. Geopolitics in Action*, New York.

Дашевська О. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля (Дніпропетровськ, Україна), E-mail: dashevskay@mail.ru

Методологія дослідження геополітичних процесів.

Анотація. Стаття присвячена аналізу і систематизації методологічних особливостей дослідження геополітичних процесів. На основі структуризації обов'язкових компонентів наукової методології виділені особливості геополітичних досліджень: предмет і об'єкт, умови, норми, принципи, понятійно-категоріальний апарат, концепції, теорії і методи. Обозначено розширення методичного забезпечення геополітичних досліджень за счет системного підходу, когнітивного моделювання, теорії складних систем, синергетики.

Ключевые слова: геополітика, методологія, методи геополітики, геополітичні концепції

Dashevskaya O.V., PhD in economics, associate professor of the Dnipropetrovsk Alfred Nobel University (Dnepropetrovsk, Ukraine), E-mail: dashevskay@mail.ru

Research methodology of geopolitical processes.

Abstract. This article analyzes and systematization of methodological features of the study of geopolitical processes. On the basis of structuring the essential components of scientific methodology highlighted features of Geopolitical Studies: subject and object, conditions, rules, principles, conceptual-categorical apparatus, concepts, theories and methods. Labeled expansion of methodical maintenance of Geopolitical Studies by a systematic approach, cognitive modeling, complex systems theory, Synergetic.

Key words: geopolitics, methodology, methods of geopolitics, geo-political concepts

УДК 327

Кіянка І. Б.

кандидат політичних наук, доцент,
Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України (Львів, Україна), E-mail: kiyanka@i.ua

ІСТОРІЯ ПОПУЛІСТСЬКОГО РУХУ У США КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. Розглянуто проблеми популістського руху у США наприкінці ХІХ – початку ХХ століття. Проаналізовано основні проблеми та популістські гасла у виборчих кампаніях даного періоду.

Ключові слова: популізм, популістський рух, ідеологія, виборча кампанія.

У контексті історії популістських рухів неможливо оминати увагою діяльність політичної партії, яка уперше отримала, хоча і неофіційно, таку назву. Йдеться про Народну партію (The People's Party), що відігравала важливу роль у політичному та

суспільному житті США в останнє десятиліття XIX ст. Вона відома також під назвою Популістської партії («популістів»), широко вживаної і сучасниками, і у спеціальній літературі. (Терміни «Народна партія» та «Популістська партія» вживаються далі як тотожні. – І.К.) Як впливова «третя сила» (після Республіканської та Демократичної партій), Народна партія певний час була учасником гострих політичних змагань, брала участь у президентських кампаніях.

Популістська партія виникла у 1892 р. на основі об'єднання двох впливових фермерських організацій з південних та західних штатів. Звертаючись до питання про її створення, варто характеризувати той суспільний, у якому поширився популістський рух, визначити основні чинники організації партії.

Важливою особливістю соціально-економічного розвитку США у десятиліття після завершення Громадянської війни була, в умовах загального масштабного економічного зростання, урбанізації та промислової модернізації, концентрація капіталів, формування колосальних статків, неможливих раніше ані в Америці, ані у Старому Світі. Уперше «мільярдери» з'явилися у Сполучених Штатах саме у цей період. З урахуванням співвідношення купівельної спроможності грошей, а також відсотку національного багатства, яким володіли тодішні нові «супербагаті», рівень зосередження матеріальних можливостей в одних руках був чи не найбільшим в американській історії. Основою приватної економічної потуги ставали монополії – залізничні, сировинні, металургійні та інші, а також банки, подекуди створені шляхом чи не кримінального усунення конкурентів. У таких умовах корупція державного апарату всіх рівнів, відверті зловживання владою, у тому числі і на виборах, перетворилися у надто поширену характеристику суспільного життя США. Водночас у країні набував розмаху профспілковий рух. Подекуди виступи найманих робітників на захист своїх прав придушувалися власниками та владою дуже брутальними методами, і, у свою чергу, теж нерідко були пов'язані із насильством.

Популістська партія постала як організаційне втілення прагнення до змін широких кіл суспільства, низки відмінних соціальних груп. Основою нової партії стали численні фермерські організації, об'єднані (зі збереженням значної автономії) у загально американський Фермерський альянс. Маючи свої часописи, рахунок яким у масштабах країни йшов на тисячі, фермерські союзи на місцях брали участь у політичних змаганнях, подекуди діючи самостійно. Частина активістів фермерського руху прийшла до думки про потребу самостійної політичної організації, вважаючи, що ані Демократична, ані Республіканська партії не виражають їхніх інтересів.

Певний вплив на становлення та діяльність Популістської партії здійснив рух т.зв. націоналізаторів, чи белламістів. Поштовхом до його виникнення і поширення став дуже популярний соціально-утопічний роман «Погляд назад» (1888 р.), автором якого був Едвард Белламі (1850 – 1898). Син священика, юрист за освітою, Е. Белламі у молоді роки звернувся до журналістики (спочатку як публіцист, а згодом також і видавець часопису «Дейлі Ньюз»). Ведучою темою його статей ставали сучасні гострі соціальні проблеми – нерівність та класові конфлікти, страйки, дитяча праця та інше. Вони дають можливість характеризувати ідеали молодого публіциста як загалом соціалістичні; сам він визначав свою систему поглядів як «релігію солідарності».

Сюжет роману «Погляд назад» є фантастичним. Його головний герой, молодий багач Джуліан Вест, у 1887 р. впадає у летаргічний сон, і прокидається у рідному Бостоні вже у 2000 р. Так він опиняється у цілковито новому суспільстві, розгорнуто розповідь про яке і становить основу роману.

Це ідеальне суспільство у Е. Белламі є соціалістичним. Приватну власність на засоби виробництва скасовано, а економіка раціонально та досконало організована державою. У ньому зникли нерівність, експлуатація, конкуренція та всі форми соціальних конфліктів. Нове суспільство замальовується при цьому як суспільство загального добробуту. Держава забезпечує повністю рівний розподіл доходів, про-

те жорсткої регламентації споживання не існує, бо воно успішно регулюється морально-культурними чинниками. У досконалому суспільстві майбутнього люди, організовані у «промислові армії», зобов'язані працювати лише до 45 років, після чого мають право на вільний вибір способу життя, зайняття наукою, мистецтвом чи літературою. Як і належить фантастичним романам, у Е.Беллами зображено численні технічні досягнення, що у 2000 р. мають полегшити людське існування. Загалом у суспільстві майбутнього панує дух братерства, взаємодопомоги і кооперації. Е. Беллами, отже, був переконаний, що люди повністю формуються соціальним середовищем, і відтак його радикальне вдосконалення зробить людей якісно моральнішими та гуманнішими.

Е. Беллами виступав за мирний, ненасильницький перехід до соціалістичної організації суспільства, через застосування механізмів демократії як інструменту реалізації інтересів більшості (які сприймалися і як загальні інтереси). Прибічники революційного насильства – «послідовники червоного прапора» – мимохідь згадуються у романі як сила, що лише заважала такому переходу.

Роман Е. Беллами став надзвичайно популярним, помітно вплинувши на інтелектуальне та суспільне життя сучасної йому Америки. Захоплені його ідеями прибічники реформ почали створювати власні організації, відомі як «партія націоналізаторів», чи белламістів (за оригінальною назвою – Nationalist party; зауважимо, що її переклад як «націоналістична партія» був би змістовно неправильним. – І.К.). Перша така організація – Бостонський клуб Беллами – виникла у вересні 1888 р. До початку 1890-х рр. у США діяло вже понад 150 клубів націоналізаторів. Їх головним рупором став часопис «Націоналізатор», згодом також «Нью-Нейшн». Белламісти обстоювали поступову, мирну націоналізацію основних галузей економіки – зв'язку, транспорту, комунальних послуг, згодом металургії та ін. На їхню думку, розвиток промисловості та виникнення монополій вже і так близько підвели суспільство до такого кроку. Відтак заміна «приватного капіталізму» «громадським капіталізмом» не буде свавільним актом, а необхідним для величезної більшості людей, назрілим рішенням.

Жінки займали важливі позиції в організаціях грейнджерів (таємних фермерських союзах, об'єднаних в Орден захисників землеробства, що діяли з 1867 р.). Зокрема, будь-яка місцева організація Ордену повинна була мати у своєму складі не менше 9 чоловіків та 4 жінок. Дослідники вказують навіть на спеціальні «жіночі» акценти в ідеологічних побудовах грейнджерів. При цьому саме рух грейнджерів передував масовому створенню фермерських альянсів. Жінки – активістки Популістської партії (Фанні Вікері, Меріон Тодд, Сара Емері, Мері Е. Ліз, Енні Діггс та інші) ще до її заснування висунулися як діячки феміністських організацій. У цілому жіночий рух у США кінця XIX ст., попри його неоднорідний характер, мав виразний соціалістичний ухил у своїй програмі та активності. Як видається, саме налаштування Популістської партії на радикальні соціальні зміни зумовило співпрацю із нею багатьох феміністок, хоча популісти і не вносили окремих положень щодо прав жінок до своєї програми. Американська дослідниця жіночого руху Мері Буль писала, що «жінки-популістки називали політичну гегемонію чоловіків головною причиною занепаду цивілізації». З їх погляду, зазначила вона, доступ жінок до політичної та економічної влади був необхідною умовою встановлення «кооперативної співдружності» (The Cooperative Commonwealth) – того кращого соціального ладу, до якого прагнули популісти. (Сам цей термін походив від назви книги маловідомого письменника Лоуренса Гронлунда (Laurence Gronlund), що побачила світ у 1884 р.). Важливим питанням для феміністок – учасниць Популістської партії, було звільнення жінок з-під ярма хатньої праці (у ті часи та за тодішніх технологій, вочевидь, важчої, ніж сьогодні), яку вони розглядали як перешкоду загальній політичній емансипації жіноцтва. Засобом цього бачилося спільне, «кооперативне» ведення домашнього господарства.

Прагнення жінок-феміністок знайшли відображення у ще одному романі згаданого вище популіста І. Доннеллі – «Золота пляшка» (1892 р.). У ньому змальовано фантастичну картину революційного соціалістичного перетворення США та цілого світу. Одним з головних персонажів цього твору є жінка – активістка жіночого руху Софі Бенізе (Benezet), дружина революціонера – президента майбутніх Сполучених Штатів. За визначення М.Буль, «як квінтесенція популістського роману про соціальну реконструкцію, «Золота пляшка» фокусується на ролі жінок у трансформації соціального порядку у «кооперативну співдружність», а «... позитивні образи жіноцтва, які висунули лідери жіночого руху, а Доннеллі обернув у літературну метафору, стали популістськими іконами».

Американський дослідник Дж. Кріч наголошував на важливому значенні для популістського руху на Півдні релігійної складової. Дуже часто у цьому регіоні США організації Популістської партії очолювали саме пастори місцевих громад євангелічних деномінацій. На думку Дж. Кріча, для багатьох популістів Півдня першоджерелом їх політичної програми стала саме система поглядів, яка базувалася на цінностях американського протестантизму. При цьому «... євангелічні ідеї щодо політики, демократії, економіки, взаємин між класами, раси і гендеру, не лише сформували популістський проект для реформ, але ... мотивували популістів ставити обов'язок щодо Бога над вірністю партії... для тогою щоб відновити те, що вони вважали даною Богом американською системою економічної і політичної свободи». Ці «євангелічні» популісти Півдня керувалися ідеалами «Джефферсонівської демократії» – економічної незалежності на особистому рівні, вільного підприємництва, свободи совісті, і вважали, що будь-яка «концентрація» – населення (через урбанізацію), багатства, політичної влади чи керівництва у протестантських деномінаціях веде до «тиранії».

Формування нової партії – Популістської – відбулося протягом 1890 – 1892 рр. Важливою віхою у цьому процесі став з'їзд фермерських організацій південних штатів у м. Окала (штат Флорида) у грудні 1890 р. У ньому також узяли участь делегати деяких фермерських та робітничих спілок Півночі та Заходу. Одночасно у місті відбувся і з'їзд союзу «кольорових» фермерів. Частина учасників з'їзду виступила з ініціативою організації нової партії. Більшість делегатів зборів в Окала підтримала низку програмних пропозицій та вимог, частина яких незабаром стала основою програми популістської партії. Зокрема, з'їзд підтримав пропозицію запровадження нижчих тарифів на залізничні перевезення, жорсткішого регулювання роботи залізниць. З'їзд (хоча і у не надто конкретних формулюваннях) запропонував відновити федеральний податок на доходи, при цьому за прогресивною шкалою, і підтримав пропозицію щодо запровадження «вільного срібла» (про цю ідею докладніше йтиметься далі). Учасники конференції в Окала виступили за прямі вибори сенаторів. Важливою для інтересів фермерів була ідея створення, за федеральні кошти, спеціальних складів, де фермери могли б зберігати зерно в очікування сприятливих цін на нього.

Певну участь в організації Популістської партії узяла також низка профспілок, чії вимоги вплинули на формування її програми. Проте загалом сильні об'єднання профспілок, такі як Американська федерація праці (АФТ), Орден лицарів праці та інші, виходили з того, що Популістська партія є перш за все організацією фермерів, обстоює їхні інтереси, які із інтересами робітництва збігаються не у всьому. Тому для профспілкових лідерів йшлося про можливість співпраці із популістами, але не про масштабне залучення до діяльності новоствореної партії.

У преамбулі першої програми Народної партії, прийнятій на з'їзді в Омасі, декларувалося, що «плоди праці мільйонів нахабно вкрадені для того, щоб збудувати колосальні статки для небагатьох, безпрецедентні в історії людства, власники яких зневажають Республіку і загрожують свободі». Багатство повинно належати тим, хто його створює. При цьому, констатовалося у програмі, міській та сільській

«працюючий люд» має однакові інтереси та тих самих ворогів. Головним же ворогом трудящих (народу) поставали залізничні компанії. «Або залізничні компанії будуть володіти народом, або народ буде володіти залізницями» – проголошували популісти. Омахська програма Народної партії містила вимогу націоналізації залізниць, а також телеграфних і телефонних компаній та пошти. Земля і природні ресурси визначалися як «спадщина народу», яка не може бути приватизована зі спекулятивними цілями. Популісти вимагали повернути державі «надлишок» земель, якими володіють залізничні компанії і монополії; землю має тримати лише той, хто фактично на ній проживає. Висувалася також вимога заборонити володіти землею іноземцям, а ту землю, що вже перебуває у їхній власності – повернути державі.

Стосовно фінансової системи, програма Популістської партії містила наступні положення: запровадження прогресивного податку; запровадження національної валюти, яку випускав би лише уряд; запровадження «срібного долара» та швидке збільшення обігових коштів; створення урядових поштово-ощадних банків; скорочення рівня зборів до державного бюджету та бюджетів штатів; припинення надання державних субсидій приватним корпораціям.

Популісти пропонували встановити пенсії для ветеранів армії та флоту, і водночас скасувати постійну найману армію, існування якої, на їхню думку, суперечило американській конституції та загрожувало свободі. Народна партія пропонувала обмежити перебування на посаді президента та віце-президента одним терміном, запровадити прямі вибори сенаторів, яких тоді призначали законодавчі органи штатів, забезпечити таємне голосування та чесний підрахунок голосів, надати право законодавчої ініціативи безпосередньо громадянам, а також запровадити процедуру ухвалення законів через референдум.

Популісти виступили за скорочення робочого дня, за жорстке дотримання вже існуючого 8-годинного часу праці в державних установах. Крім цього, вони обстоювали заходи з обмеження еміграції, оскільки, на їхню думку, потоки пауперів та злочинців з усього світу підривали рівень заробітків «корінних» американців.

З нашого погляду, у цілому програма Популістської партії поєднувала декілька «кластерів» (груп) різнопланових вимог. Її стрижнем можна вважати ідею націоналізації монополій, соціалістичну за своїм характером. Суголосною вимогам робітничих партій була теза про необхідність скорочення робочого часу. Частина положень популістської програми мала радикально-демократичний або антикорупційний характер. Зрештою, можна вказати і на певні суто популістські, у сформульованому вище значенні, риси програми Народної партії. На нашу думку, доволі популістський характер мала її риторика, що змальовувала соціальну нерівність, поділ на багатих і бідних у категоріях «крадіжки», «пограбування», взаємин «крадіїв» – багатіїв – та «окрадених» – народу, а політичні впливи монополій визначала як «змову». У виборчій програмі популістів на президентських виборах 1892 р. йшлося про «величезну змову проти людства, організовану на обох континентах, що швидко поширюється світом. Якщо вона не зустрине опору і не буде знищена негайно, то призведе до жахливих соціальних вибухів, знищення цивілізації і встановлення абсолютної деспотії». Критикуючи дві головні американські партії, популісти схильні були визначати широкі зв'язки останніх із бізнесом як «змову» проти народу, зраду його інтересів. Повернути владу до рук «простих людей» (“plain people”) – так звучало політичне кредо Популістської партії. Суголосним поглядам багатьох сучасних популістів є її негативне ставлення до масової еміграції до США, такування новоприбулих переселенців як «голотів» та «злочинців», що шкодять інтересам простих американців. Поруч із цим варто, вочевидь, поставити і вимогу націоналізації земель, що належать іноземцям, заборону для останніх володіти землею у США.

Варто спеціально зупинитися на питанні про т.зв. «вільне срібло», яке у певний момент набуло надто важливого значення у політичній діяльності популістів. У

період, про який йдеться, у Сполучених Штатах діяло правило золотого стандарту, згідно з яким вартість доларових банкнот забезпечувалася певною кількістю золота з державного золотого запасу. В умовах зростання економіки та збільшення національного багатства підтримання золотого стандарту вело до дефляції, поступового подорожчання національної валюти. Відтак кредити (а чимало фермерів мали значні борги), зберігаючи номінальну вартість, ставала насправді дорожчими. Банкіри могли збільшувати свій реальний капітал, просто притримуючи банкноти. При цьому загальний дефіцит обігових коштів дуже ускладнював отримання кредитів, фактично давав кредиторам можливість диктувати позичальникам свої умови. Популісти натомість пропонували, щоб американська валюта забезпечувалася і золотом, і сріблом, при їхньому співвідношенні 1 до 16. Це мало створити гнучкий обмінний курс, водночас усунути можливість для спекуляцій чи обміну паперових грошей на цінні метали. Вони також вимагали, щоб уряд випустив достатню кількість обігових коштів, забезпечених сріблом (не менше 50 доларів на особу). Це мало б полегшити становище боржників, у першу чергу фермерів, зробити кредити доступнішими. З іншого боку, «вільне срібло», безперечно, спричинило б інфляцію. У цьому не були зацікавлені наймані робітники у містах, банки. Прибічники золотого стандарту наголошували на важливості стабільності національної валюти, у тому числі і для її привабливості для міжнародної торгівлі. За визначенням В. Согрейна, у разі запровадження «вільного срібла» йшлося б у кінцевому рахунку про державні дотації для фермерів, ціною знецінення національної валюти. При цьому загалом у програмі Популістської партії питання про «вільне срібло» ніколи не висувалося на перший план. Г. Куропятник вказує на зв'язки деяких лідерів партії (Г. Таубенека, Дж. Уївера) з Американською лігою біметалістів, яка об'єднувала, зокрема, і власників срібних копалень у західних штатах, вочевидь зацікавлених у ширшому застосування срібла.

У грудні 1894 р. на конференції у Сент-Луїсі радикальне крило Популістської партії, всупереч опору консервативних лідерів, добилося включення до її програми нових вимог: обмеження розміру статків, у тому числі земельних ділянок, що отримані у спадщину; скасування системи судових приписів та припинення практики застосування армії для придушення страйків; передача у громадську власність та державне управління всіх монополій, «у продукції та діяльності яких зацікавлений народ».

Критично важливою для Популістської партії стала президентська кампанія 1896 р. Уперше популістський кандидат – Дж. Уївер – балотувався у президенти у 1892 р., здобувши близько 1 мільйона (приблизно 10 % їх загальної кількості) голосів виборців. На своєму з'їзді у 1896 р. Демократична партія, прагнучи до розширення електоральної підтримки та перемоги на президентських виборах, що наближалися, ухвалила нову програму, яка мала низку спільних із популістською платформою положень. Вона, зокрема, передбачала запровадження прогресивного податку на доходи, скасування випуску банкнот приватними банками, урядовий контроль над додержанням антитрестовського законодавства, нагляд над залізничними компаніями. Як і популісти, демократи засудили застосування військ проти страйкарів та систему судових приписів. Більшість делегатів підтримала ідею запровадження «вільного срібла» (це призвело до розколу на з'їзді, який залишили прибічники збереження золотого стандарту). Кандидатом у президенти від Демократичної партії став 36-річний У. Дж. Браїан, який у яскравій промові, виголошеній на з'їзді, таврував «захланні монополії» та закликав не допустити, щоб людство «розіп'яли на золотому хресті». Ця його фраза швидко стала надзвичайно популярною та багато разів цитувалася у пресі. При цьому У. Браїан, у цілком, з нашого погляду, популістській манері наголошував на значенні «села», фермерів для цілої Америки, певною мірою протиставляючи переважно сільські регіони та міста.

Усвідомлюючи, що самостійно виграти президентські вибори неможливо, части-

на популістів (перш за все керівництво) виступила з ідеєю підтримки У. Брайана. При цьому демократи кандидатом у віце-президенти висунули А. Сьюелла, банкіра, власника залізничної компанії, з точки зору більшості популістів постать одіозну та неприйнятну. У Народній партії почалося напружене протистояння між тими, хто закликав підтримати У. Брайана (а демократи вимагали і обов'язкової підтримки кандидатури А. Сьюелла) та противниками такого рішення. Г. Куропятник вказує на конфіденційну координацію дій керівництва Народної партії та У. Брайана, їх спільне намагання зробити питання про «вільне срібло» ключовим у виборчій кампанії. Подібну думку висловлював і американський дослідник популізму Л. Гудвін, який писав про «тіньовий рух», прихований за темою «срібного долара». Г. Д. Ллойд, активіст Народної партії та водночас діяч робітничого руху, порівнював місце «вільного срібла» у президентській кампанії 1896 р. із зозулею, яка викинула інші «політичні яйця» зі старанно збудованого «популістського гнізда» У липні 1896 р. з'їзд популістів підтримав кандидатуру У. Брайана, але при цьому партійним кандидатом у віце-президенти затвердив Томаса Вотсона, конгресмена з Джорджії, авторитетного партійного активіста. У партії розгорнувся гострий конфлікт, що загрожував їй руйнуванням. Надзвичайно напруженою була і сама президентська кампанія. Прибічники республіканського кандидата У. Мак-Кінлі прагнули зобразити У.Брайана як демагога, вождя охлократії, ледь не соціаліста, а «вільне срібло» – як захід, що загрожуватиме країні економічним крахом.

Популістська партія сформувалася на основі численних фермерських союзів, які об'єднували велику кількість дрібних та середніх землевласників, перш за все у південних і західних, та, менше, у північних штатах. Створені для захисту інтересів фермерів, фермерські альянси скоро виявилися впливовою силою політичного життя у сільськогосподарських регіонах США. Важливим чинником організації та формулювання програми Популістської партії став антимонопольний рух, зокрема, рух «націоналізаторів». Свій внесок у діяльність партії зробили феміністські активістки. На Півдні до витоків ідеології та діяльності популістів можна віднести традиційну систему поглядів (світоглядну систему) частини провідників місцевих громад деяких євангелічних деномінацій. На визначення програми Популістської партії істотним чином вплинув профспілковий рух, що обстоював права робітників. На загал можна говорити про Популістську партію як організаційне ядро, чи більш-менш організований «спільний вектор» низки різномірних реформаторських рухів, які набули впливу у США наприкінці XIX ст.

Програма Народної партії поєднувала у собі вимоги реформ соціалістичного (чи, точніше, у дусі засад державного капіталізму) характеру (націоналізації монополій, вдосконалення трудового законодавства тощо), захисту інтересів фермерів, запровадження елементів прямої демократії, зміни фінансової системи, а також заходів, спрямованих на обмеження імміграції.

Агітаційній риторичі популістів були властиві «конспірологічні» і, подекуди, англофобські та антисемітські мотиви. Проте антисемітизм не вплинув на формування програми Народної партії. З нашого погляду, американських популістів (прибічників та активістів Популістської партії) кінця XIX ст. з популістськими партіями та рухами XX ст. поєднує низка моментів. Один з них – схильність до протиставлення «народу» (як більшості, що працює) верхівці, «еліті», яка змовилася і обманує та експлуатує «народ». Також популістським можна вважати негативне ставлення до «чужинців» – новоприбулих до Сполучених Штатів іммігрантів. Надмірне значення, яке у певний момент Народна партія почала надавати одному з положень своєї програми (запровадження т.зв. «срібного долара»), теж має, як видається, риси популістської методики «простих рішень». Близькими сучасним популістам є і вимоги розширення елементів прямої демократії у загальному механізмі ухвалення політичних рішень (хоча вони, безперечно, самі по собі не є визначальними для популізму). Загалом же, з нашого погляду, Популістська партія

виступила як радикально-реформаторська організація, «політичний авангард» широкого реформаторського руху, яка часто вдавалася до популістської риторики та системи аргументації. Її порівняно швидкий занепад і згодом ліквідацію зумовило поєднання цілої низки політичних та соціально-економічних чинників. При цьому у ХХ ст. деякі з вимог популістів були, зрештою, реалізовані.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Гиленсон Б. Роман Э. Беллами «Взгляд назад» и его роль в литературной и общественно-политической борьбе в США / Б. Гиленсон // Американский ежегодник. 1972. – М.: Наука, 1972. – С. 41-62..
2. Год Н. Двупартийна система США та популістський рух наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття: проблема політичної трансформації / Н. Год // Історична пам'ять. – 2012. – № 27. – С. 117-127.
3. Куропятник Г. Фермерское движение в США. От грейнджеров к Народной партии. 1867 – 1896. / Г. Куропятник. – М.: Наука, 1971. – 439 с.
4. Согрин В. Идеология в американской истории. От отцов-основателей до конца ХХ века / В. Согрин – М.: Наука, 1995. – 456 с.
5. Creech J. Righteous Indignation. Religion and the Populist Revolution. Introduction. – University of Illinois Press. Urbana and Chicago, 2006. – P. XVIII.
6. Goodwyn L. The Populist Moment. A Short History of the Agrarian Revolt in America. – Oxford University Press, 1978.
7. Mary Jo Buhle. Women and American Socialism. 1870 – 1920. (Urbana University of Illinois Press, 1983). (excerpt). – P/ 1-2/6. [Electronic resource] : available at: <http://laborhistorylinks.niu.edu> >...labor.MaryJoBuhle.pdf. (Accessed 20 February 2015)
8. United States History. Volume 2. Section 3.2. National Politics and the Populist Party [Electronic resource] : available at: <http://2012books.lardbucket.org>. – P. 4/18. (Accessed 20 February 2015)
9. United States History. Volume 2. Section 3.2. National Politics and the Populist Party [Electronic resource] : available at: <http://2012books.lardbucket.org>. – P. 7/18. (Accessed 20 February 2015)

REFERENCES:

1. Gilenson, B. (1972) 'Roman E. Bellami «Vzglyad nazad» i ego rol' v literaturnoy i obshchestvenno-politicheskoy bor'be v SShA' [Roman E. Bellami «Looking Backward» and its role in the literary and political struggle in the United States] In *Amerikanskiy ezhegodnik [American Yearbook]*, Moscow, Nauka.
2. Hod, N. (2012) 'Dvopartiynna systema SShA ta populist's'kyy rukh naprykintsi 19 – na pochatku 20 stolittya: problema politychnoy transformatsiyi' [US two-party system and a populist movement in the late XIX - early XX century: the problem of political transformation] In *Istorychna pam'yat' [Historical Memory]*, Vol. 27.
3. Kuropyatnik, G. (1971) *Fermerskoe dvizhenie v SShA. Ot greyndzherov k Narodnoy partii. 1867 – 1896 [Farmers' movement in the United States. From the Grangers to the People's Party. 1867 – 1896]*, Moscow, Nauka.
4. Sogrin, V. *Ideologiya v amerikanskoj istorii. Ot otsov-osnovateley do kontsa 20 veka [Ideology in American history. From the Founding Fathers to the end of the twentieth century]*, Moscow, Nauka.
5. Creech, J. (2006) *Righteous Indignation. Religion and the Populist Revolution. Introduction, University of Illinois Press, Urbana and Chicago.*
6. Goodwyn, L. (1978) *The Populist Moment. A Short History of the Agrarian Revolt in America*, Oxford University Press.
7. Mary Jo Buhle. *Women and American Socialism. 1870 – 1920.* (Urbana University of Illinois Press, 1983). (excerpt). – P/ 1-2/6. available at : <http://laborhistorylinks.niu.edu> >...labor.MaryJoBuhle.pdf. (Accessed 20 February 2015)
8. *United States History. Volume 2. Section 3.2. National Politics and the Populist Party*, available at: <http://2012books.lardbucket.org>. – P. 4/18. (Accessed 20 February 2015)
9. *United States History. Volume 2. Section 3.2. National Politics and the Populist Party*, available at : <http://2012books.lardbucket.org>. – P. 7/18. (Accessed 20 February 2015)

Киянка І. Б., кандидат політичних наук, доцент, Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при

Президенте України (Львов, Україна), E-mail: kiyanka@i.ua

История популистского движения в США конца XIX - начала XX века.

Аннотация. В контексте истории популистских движений невозможно обойти вниманием деятельность политической партии - Народной партии (The People's Party), игравшая важную роль в политической и общественной жизни США в последнее десятилетие XIX в. Она известна также под названием популистской партии («популистов»), широко применяемой и современниками, и в специальной литературе. (Термины «Народная партия» и «Популистская партия»). Как влиятельная «третья сила» (после Республиканской и Демократической партий), Народная партия определенное время была участником острых политических соревнований, участвовала в президентских кампаниях. Важной особенностью социально-экономического развития США в десятилетие после завершения Гражданской войны была, в условиях общего масштабного экономического роста, урбанизации и промышленной модернизации, концентрация капиталов, формирования колоссальных состояний, невозможных ранее ни в Америке, ни в Старом Свете.

Агитационной риторике популистов были свойственны «конспирологические» и, иногда, англофобские и антисемитские мотивы. Однако антисемитизм не повлиял на формирование программы Народной партии. С нашей точки зрения, американских популистов (сторонников и активистов популистской партии) конца XIX в. с популистскими партиями и движениями XX в. сочетает ряд моментов. Один из них - склонность к противопоставлению «народа» (как большинства, работает верхушке, «элите», которая сговорилась и обманывает и эксплуатирует «народ»). Также популистским можно считать негативное отношение к «чужакам» - новоприбывших в США иммигрантов. Чрезмерное значение, которое в определенный момент Народная партия начала предоставлять одному из положений своей программы (введение так называемой «серебряного доллара»), тоже имеет, как представляется, черты популистской методике «простых решений». Близкими современным популистам и требования расширения элементов прямой демократии в общем механизме принятия политических решений (хотя они, безусловно, сами по себе не являются определяющими для популизма). В целом же, на наш взгляд, Популистская партия выступила как радикально-реформаторская организация, «политический авангард» широкого реформаторского движения, которая часто прибегала к популистской риторике и системы аргументации.

Ключевые слова: популизм, популистское движение, идеология, кампания выборов.

Kiyanka I. B., PhD in political sciences, assistant professor, Lviv regional institute of public administration of the National academy of public administration under the President of Ukraine (Lviv, Ukraine), E-mail: kiyanka@i.ua

History of the populism movements on the XIX - XX century.

Abstract. In the context of the history of populist movements is impossible to ignore the activities of political parties - the People's Party (The People's Party), plays an important role in the political and public life of the United States in the last decade of the XIX century. It is also known as the Populist Party («populists»), a widely used and contemporaries, and in the literature. (The terms «People's Party» and «Populist Party.» As an influential «third force» (after the Republican and Democratic parties), the People's Party was a party to a specific time of intense political competition, participated in the presidential campaign. An important feature of socio-economic development of the United States in the decade after the Civil War was, in the context of a general scale of economic growth, urbanization and industrial upgrading, the concentration of capital, the formation of huge states, previously impossible nor in America, nor in the Old World.

Campaign rhetoric of populists were characterized by «conspiracy» and, sometimes, anglofobski and anti-Semitic motives. However, anti-Semitism did not affect the formation of the People's Party program. From our point of view, the American populists (supporters and activists of the populist party) the end of the XIX century. with populist parties and movements of the twentieth century. Excess value that at some point the People's Party began offering one of the provisions of its program (the introduction of so-called «silver dollar»), also has appeared to be features of populist methods of «simple solutions». A relatively modern requirements and populists are expanding elements of direct democracy in general mechanism of political decision-making (although they certainly do not in themselves is crucial for populism). In general, from our point of view, the populist party made a radical reformist organization «political vanguard» wide reform movement, which often resorted to populist rhetoric and argumentation system